

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง "การรับรู้ภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์" เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้รับสาร ประสบการณ์ด้านภาพของครอบครัวเป็นประสบการณ์ตรงที่มนุษย์ทุกคนย่อมต้องเคยได้รับ ซึ่งจะเป็นประสบการณ์ในแง่บวก หรือแง่ลบก็ย่อมขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล ในขณะที่เดียวกันการรับชมละครโทรทัศน์ซึ่งนำเสนอภาพของครอบครัว ก็ย่อมจะได้รับประสบการณ์ทางอารมณ์ในขณะรับชมอย่างไม่รู้ตัว

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงใช้แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาเป็นกรอบอ้างอิงดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการเลือกสรรในการรับสาร - มาใช้เป็นกรอบอ้างอิงในการวิเคราะห์การรับรู้ และการตีความภาพของครอบครัวที่ในละครโทรทัศน์โดยรวม จากทัศนะของผู้รับสาร

2. แนวคิดเรื่องการนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ หรือการเลียนแบบทางจิตใจ (Identification) มาใช้เป็นกรอบอ้างอิงในการวิเคราะห์การเชื่อมโยงภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์โดยรวม กับชีวิตจริง จากทัศนะของผู้รับสาร และวิเคราะห์การเชื่อมโยงภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์เรื่อง "ทอฝันกับมาวิน" จากทัศนะของผู้รับสาร

3. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบครอบครัว มาใช้เป็นกรอบอ้างอิงในการวิเคราะห์ภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์โดยรวม และในละครโทรทัศน์เรื่อง "ทอฝันกับมาวิน" เพื่อนำมาใช้ในการตั้งประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ในกลุ่มตัวอย่าง 30 ท่าน

4. ทฤษฎีดุลยภาพของนิวคอมบ์ (Newcomb's Balance Theory) มาใช้เป็นกรอบอ้างอิงในการวิเคราะห์ประเด็นความขัดแย้งที่ปรากฏในครอบครัวมาวิน และครอบครัวแบงก์ ใน

ละครโทรทัศน์เรื่อง "ทอฝันกับมาวิน" เพื่อนำมาใช้ในการตั้งประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ในกลุ่มตัวอย่าง 30 ท่าน

5. แนวคิดเรื่องกระบวนการเข้ารหัสและกระบวนการถอดรหัส มาใช้เป็นกรอบอ้างอิงในการเปรียบเทียบความหมายภาพของครอบครัวจากการเข้ารหัส (encoding) ของผู้ส่งสาร กับการถอดรหัส (decoding) ของผู้รับสาร ในละครโทรทัศน์เรื่อง "ทอฝันกับมาวิน"

แนวคิดเรื่องการเลือกสรรในการรับสาร

ปัจจัยในการสื่อสารที่มักจะมีการกล่าวถึงบ่อย ๆ ว่าเป็นตัวกำหนดความสำเร็จ หรือ ความล้มเหลวของการส่งสารไปยังผู้รับสาร นั่นก็คือ กระบวนการเลือกสรร (selective processes) ของผู้รับสาร ข่าวสารต่าง ๆ แม้ว่าจะมีการเตรียมอย่างพิถีพิถัน ให้ผู้ถ่ายทอดที่มีความสามารถ และความน่าเชื่อถือสูง หรือใช้สื่อที่มีประสิทธิภาพมากก็ตาม สิ่งเหล่านี้ก็ไม่ได้บ่งบอกว่าการสื่อสารนั้น ๆ จะเกิดสัมฤทธิ์ผลตามที่ผู้ส่งสารต้องการร้อยเปอร์เซ็นต์ เนื่องจากผู้รับสารจะมีกระบวนการเลือกรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ ความต้องการ ความเชื่อ แรงจูงใจ ทัศนคติ อิทธิพลของกลุ่ม อิทธิพลของครอบครัว รวมทั้งสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อผู้รับสาร ดังนั้นการศึกษาวิเคราะห์ผู้รับสาร เพื่อให้เข้าใจถึงปัจจัยต่าง ๆ ของผู้รับสารนั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 องค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. องค์ประกอบทางด้านจิตใจ

สภาพของจิตใจจะเป็นองค์ประกอบที่มีอยู่ในตัวผู้รับสารและจะมีผลกระทบโดยตรงต่อการรับสารหรือการโน้มน้าวจิตใจ องค์ประกอบทางจิตใจนับว่ามีความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะไม่ว่าปริมาณข่าวสารจะมีอยู่อย่างมากมายเพียงใด ถ้าผู้รับสารไม่มีความสนใจและไม่รับรู้ในข่าวสารนั้น ความสัมฤทธิ์ผลทางการสื่อสารก็คงไม่เกิด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นกระบวนการที่ผู้รับสารแต่ละคนเลือกรับข่าวสารที่มีอยู่ เพื่อนำมาพิจารณาไตร่ตรอง อันเป็นผลจากสิ่งเร้าบางประการ และเพื่อแปลความหมายของข่าวสารนั้นออกมาเป็นความรู้ ความเข้าใจ (cognition) หรือพฤติกรรมต่าง ๆ เรียกว่า กระบวนการเลือกรับข่าวสาร (selective processes) ซึ่งเปรียบเสมือนกับเป็นเครื่องกรอง (filters) ข่าวสารในการรับรู้ของมนุษย์เรา ซึ่งประกอบด้วยการกลั่นกรอง 3 ชั้น ดังนี้ (พีระ จิโรโสภณ, 2529: 636-639)

ก. การเลือกเปิดรับหรือเลือกสนใจ (selective exposure or selective attention) คือแนวโน้มที่ผู้รับสารจะเลือกสนใจ หรือเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดที่มีอยู่ด้วยกันหลายแหล่ง เช่น การเลือกซื้ออ่านหนังสือพิมพ์ฉบับใดฉบับหนึ่ง เลือกเปิดวิทยุกระจายเสียงสถานีใดสถานีหนึ่ง หรือเลือกละครโทรทัศน์เรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ออกอากาศในเวลาเดียวกัน เป็นต้น

ทฤษฎีเกี่ยวกับการเลือกเปิดรับนี้ได้มีการศึกษาวิจัยกันอย่างกว้างขวาง และพบว่าการเลือกเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ เช่น ทศนคติเดิมของผู้รับสารตามทฤษฎีความไม่ลงรอยของความรู้ความเข้าใจ (theory of cognitive dissonance) โดย Festinger (1957) (อ้างถึงใน พิระ จิโรโสภณ, 2529: 636-639) กล่าวเอาไว้ว่าบุคคลมักจะแสวงหาข่าวสารเพื่อสนับสนุนทัศนคติที่มีอยู่ และหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ขัดแย้งกับความรู้สึกนึกคิดของตนเอง เนื่องจากการได้รับข่าวสารใหม่ที่ไม่สอดคล้องกับความรู้สึก ความเข้าใจ หรือทัศนคติที่มีอยู่แล้ว จะเกิดภาวะทางจิตใจที่ไม่สมดุล หรือมีความไม่สบายใจที่เรียกว่า "cognitive dissonance" ดังนั้น การที่จะลดหรือหลีกเลี่ยงภาวะดังกล่าวได้ ก็ต้องแสวงหาข่าวสาร หรือเลือกสรรเฉพาะข่าวสารที่ลงรอยกับความคิดเดิมของตน Festinger ยังชี้ให้เห็นว่า เมื่อบุคคลได้ตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่มีความได้เปรียบเสียเปรียบก้ำกึ่งกัน บุคคลนั้นย่อมมีแนวโน้มที่จะแสวงหาข่าวสารที่สนับสนุนการตัดสินใจนั้น (reinforcement information) มากกว่าที่จะแสวงหาข่าวสารที่ขัดกับสิ่งที่กระทำลงไป

นอกจากทัศนคติดั้งเดิมที่เป็นตัวกำหนดในการเลือกเปิดรับข่าวสารแล้ว ยังมีปัจจัยทางด้านสังคม จิตใจ และลักษณะส่วนบุคคลอีกมากมาย ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เช่นระดับการศึกษา วัย อาชีพ รายได้ ฯลฯ ความเชื่อ อุดมการณ์ ลัทธินิยม ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ประสบการณ์ ฯลฯ

ข. การเลือกรับรู้หรือตีความ (selective perception or selective interpretation) เมื่อบุคคลเลือกเปิดรับข่าวสารจากแหล่งหนึ่งแหล่งใดแล้ว ก็ไม่จำเป็นว่าผู้รับสารจะรับรู้เจตนาธรรมณ์ ของผู้ส่งสารทั้งหมด ผู้รับสารแต่ละคนอาจจะตีความหมายข่าวสารขึ้นเดียวกันที่ส่งผ่านสื่อมวลชนไม่ตรงกัน เพราะผู้รับสารมีสิทธิที่จะเลือกที่จะตีความหมายตามความเข้าใจของตนเอง หรือตาม ทัศนคติ ตามประสบการณ์ ตามความเชื่อ ตามความต้องการ ตามความคาดหวัง ตามแรงจูงใจ ตามสภาวะร่างกาย หรือสภาวะอารมณ์ในขณะนั้น เป็นต้น

ค. กระบวนการเลือกจดจำ (selective retention) เป็นแนวโน้มในการเลือกจดจำข่าวสาร เฉพาะส่วนที่ตรงกับความสนใจ ความต้องการ ทัศนคติของตนเอง ฯลฯ และมักจะลืมในส่วนที่ตนเองไม่สนใจหรือไม่เห็นด้วยได้ง่ายกว่า ซึ่งการเลือกจดจำนั้นเปรียบเสมือนเครื่องกรองชั้นสุดท้ายที่มีผลต่อการส่งสารไปยังผู้รับสาร

นอกจากพฤติกรรมการเลือกรับข่าวสารดังกล่าวแล้ว ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ อันอาจนำมาใช้ เป็นกรอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. ประสบการณ์ เนื่องจากผู้รับสารย่อมมีประสบการณ์เกี่ยวกับข่าวสาร วัตถุประสงค์ของ ละครโทรทัศน์ ฯลฯ แตกต่างกันไป ประสบการณ์จึงเป็นตัวแปรที่ทำให้ผู้รับสารแสวงหาข่าวสารที่เคยเห็นแตกต่างกัน

2. ความสามารถในการรับสาร ทั้งสภาพร่างกายและจิตใจของคนย่อมจะมีส่วนสัมพันธ์กับความสามารถในการรับข่าวสารของบุคคล โดยสภาพร่างกายในที่นี้หมายถึงสภาพร่างกายที่สมบูรณ์ ผู้รับข่าวสารที่มีอวัยวะของร่างกายที่ครบถ้วนและประสาทสัมผัสทุกอย่างทำงานได้อย่างปกติย่อมอยู่ในสภาพที่รับสารได้ดีกว่าผู้ที่บกพร่องทางร่างกาย และประสาทสัมผัส นอกจากนี้สภาพทางร่างกายยังมีส่วนสัมพันธ์กับสติปัญญาของคนทั่วไปด้วย การเปลี่ยนแปลงทางอายุที่สูงขึ้น ระยะเวลาที่ได้รับการศึกษา รวมทั้งการเจริญเติบโตทางด้านความคิด ย่อมมีความสัมพันธ์ทั้งทางบวกและทางลบต่อการโน้มน้ำหนักจิตใจ

3. อารมณ์ สภาพทางอารมณ์ของผู้รับสารแต่ละคน เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ผู้รับเข้าใจความหมายของข่าวสาร หรืออาจเป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจความหมายในข่าวสารของผู้รับ ถ้าผู้รับข่าวสารมีอารมณ์ปกติ มีความพร้อม มุ่งมั่น และมีสมาธิต่อข่าวสารนั้น สัมฤทธิ์ผลของการสื่อสารจะมีมากกว่าผู้รับที่ไม่มีอารมณ์กับข่าวสารนั้น นอกจากนี้เราควรสังเกตด้วยอีกว่าอารมณ์ของผู้รับข่าวสารนั้นสามารถพิจารณาได้ ทั้งความรู้สึกที่เกิดจากตัวผู้รับสาร ในขณะนั่นเอง และความรู้สึกหรือท่าทีที่มีอยู่ก่อนแล้ว (predisposition) เกี่ยวกับข่าวสารนั้นด้วย

4. ทัศนคติ ถือเป็นตัวแปรที่มีอยู่ระหว่างการรับ และการตอบสนองต่อข่าวสารหรือสิ่งเร้าต่าง ๆ ด้วยการแสดงออกมาทางพฤติกรรมของผู้รับสารที่มีต่อข่าวสารแต่ละประเภทที่พบ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นคุณสมบัติหรือท่าทีที่ผู้รับสารแต่ละคนมีก่อนที่จะรับข่าวสารอย่างใดอย่าง

หนึ่ง โดยปกติทัศนคติของผู้รับข่าวสารเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ เมื่อทัศนคติเปลี่ยนแปลงไป การรับข่าวสาร หรือการโน้มน้าวจิตใจของผู้รับข่าวสารจะแตกต่างกันไป ในทำนองเดียวกัน การตอบสนองของผู้รับจะเปลี่ยนไปตามสิ่งเร้าหรือข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย

2. องค์ประกอบทางด้านสังคม

องค์ประกอบทางด้านสังคมนั้น นับเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อม ซึ่งสามารถสร้างประสบการณ์กลุ่มเกลา และปลูกฝังทัศนคติ ความคิด รวมทั้งพฤติกรรมทั่วไปของผู้รับข่าวสารโดยตรง องค์ประกอบทางด้านสังคมที่สามารถนำมาเป็นกรอบ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. สภาพแวดล้อม จะเป็นตัวสำคัญอีกตัวหนึ่งในการกำหนดทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อข่าวสารอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกในการสร้างทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่คนเราเกิดมา นอกจากนี้สถาบันการศึกษาก็เป็นทำให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสติปัญญา ความคิด และความเชื่ออันเป็นพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงทางความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดงออก โดยทั่วไปแล้วสภาพแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นตัวกำหนดสิ่งเร้า หรือตัวข่าวสารที่บุคคลควรจะได้รับ หรือสนองตอบต่าง ๆ รวมทั้งการคาดคะเนผลที่จะเกิดขึ้นจากพฤติกรรมที่แสดงออกในสถาบันเหล่านั้นด้วย

2. กลุ่มอ้างอิง เนื่องจากบุคคลแต่ละคนในสังคมอาจมีบทบาทอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างในเวลาเดียวกัน ในสังคมที่ซับซ้อนมาก ๆ บุคคลอาจมีบทบาทต่าง ๆ อยู่ในกลุ่มสังคม มีตำแหน่งหน้าที่ มีพฤติกรรมต่าง ๆ ในกลุ่มของตน กลุ่มเหล่านี้จึงเป็นเสมือนแหล่งอ้างอิงของบุคคลที่สังกัด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ปทัสถาน (norm) บทบาทและพฤติกรรมของกลุ่มที่บุคคลสังกัดอยู่จะเป็นสิ่งชี้พฤติกรรมและความเชื่อของบุคคลที่เป็นสมาชิก ฉะนั้นเราจึงอาจคาดคะเนพฤติกรรมของผู้รับข่าวสารได้จากบทบาทและพฤติกรรมของกลุ่มที่ผู้รับสารสังกัดอยู่

3. ลักษณะทางประชากรศาสตร์ คือ เพศ อายุ อาชีพ เป็นต้น ย่อมมีอิทธิพลต่อการรับข่าวสารเป็นอันมาก

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ละครโทรทัศน์เรื่องหนึ่งไม่สามารถจูงใจหรือได้รับการตีความจากผู้รับสารได้เหมือนกันหมดทุกคน เนื่องจากคุณสมบัติที่แตกต่างกันหลายประการในตัวผู้รับสารแต่ละคน ถึงแม้ว่าจะอยู่ในวัยเดียวกัน เพศเดียวกันก็ตาม

แนวคิดเรื่องการเลือกสรรในการรับสาร สามารถนำมาใช้เป็นกรอบวิเคราะห์ถึงการรับรู้และการตีความภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์โดยรวม จากทัศนะของผู้รับสาร พบว่ามีปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อการรับรู้และการตีความของผู้รับสารแต่ละคน

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าประสบการณ์ด้านครอบครัวเป็นประสบการณ์ตรง ที่มีมนุษย์ทุกคนย่อมต้องเคยประสบ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถรับประสบการณ์เรื่องนี้ทางอ้อม จากละครโทรทัศน์ นอกจากเรื่องการรับรู้และการตีความภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์โดยรวมแล้ว ผู้รับสารยังมีการนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ หรือการเลียนแบบทางจิตใจ ด้วย ซึ่งได้นำแนวคิดเรื่องการนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ หรือการเลียนแบบทางจิตใจ มาใช้เป็นกรอบอ้างอิงในการเชื่อมโยงภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์โดยรวม กับชีวิตจริง และการเชื่อมโยงภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์เรื่อง "ทอฝันกับมาวิน" กับชีวิตจริง ดังนี้

แนวคิดเรื่องการนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ หรือการเลียนแบบทางจิตใจ (Identification)

การนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ หรือการเลียนแบบทางจิตใจ (Identification) เป็นการจินตนาการของเราว่าเป็นตัวละครตัวนั้นตัวนี้ โดยการชมละครโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ เมื่อเห็นตัวละครที่เราอยากเป็น เราก็จะจินตนาการว่าเป็นตัวเรา (Richard M. Gollin, 1992 : 173) ซึ่งริชาร์ด เอ็ม กอลลิน ได้กล่าวถึงหนึ่งในสาเหตุที่คนเข้าไปชมภาพยนตร์ เนื่องจากการสวมบทบาทเป็นตัวละครในภาพยนตร์ โรงภาพยนตร์เป็นสถานที่ที่ปลอดภัยที่เราจะสามารถสวมบทบาทเป็นใครก็ได้ที่ไม่ใช่ตัวเราเอง ซึ่งการสวมบทบาทในจินตนาการเช่นนี้ เป็นสิ่งที่จำเป็นในการเติบโตและมีความคิดเป็นผู้ใหญ่พอของเรา ในขณะที่เดียวกันเมื่อคนชมละครโทรทัศน์ ก็ย่อมจะมีการจินตนาการไปตามตัวละครที่ตนเองอยากเป็น

ที่ผ่านมาได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการชมละครโทรทัศน์ของผู้หญิงหลายชิ้น ที่ยืนยันว่าความพึงพอใจที่ได้รับจากการชมละครโทรทัศน์ของผู้หญิงเกิดจากที่ผู้หญิงมักแทนตนเอง

(Identification) หรือรู้สึกร่วมไปกับสถานการณ์ในละคร เนื่องจากเรื่องราวต่าง ๆ ในละคร คือภาพสะท้อนความเจ็บปวด ความกลัว ความขุนเคืองที่แม่บ้านต่างประสบอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน เรื่องราวในละครโทรทัศน์จึงทำให้ผู้หญิงเหล่านั้น ได้มีโอกาสร้องไห้ไปกับสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกับตน โดยรู้สึกสบายใจว่าตนไม่ใช่คนที่มีปัญหาเพียงผู้เดียว ในขณะที่เดียวกันผู้ชายก็มีแนวโน้มจะแทนตัวเอง กับนักแสดงชายที่แสดงความก้าวร้าว มีอำนาจ เป็นผู้นำ หรือใช้พลังกำลังปกป้องตนเอง และคนที่ถูกรังแกจากผู้ที่ไม่เห็นอกว่า (Paul R. Medson, 1973 : 15)

ดังนั้นการเชื่อมโยงภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์ กับชีวิตจริงของผู้รับสาร นั่นก็คือการนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมับเหตุการณ์ หรือการเลียนแบบทางจิตใจ ซึ่งผู้รับสารแต่ละคนก็ย่อมที่จะมีจินตนาการที่หลากหลายแตกต่างกันไป

เนื่องจากละครโทรทัศน์ที่นำเสนอภาพของครอบครัว มีการนำเสนอองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับครอบครัว ทำให้เห็นมุมมองความสัมพันธ์ในครอบครัวเด่นชัดขึ้น ดังนั้นจึงได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบครอบครัว มาเป็นกรอบอ้างอิงเพิ่มเติม และใช้เป็นกรอบอ้างอิงในการวิเคราะห์ภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์เรื่อง "ทอฝันกับมาวิน" เพื่อนำมาใช้ในการตั้งประเด็นคำถามสำหรับก้ำารสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) ในกลุ่มตัวอย่าง 30 ท่าน

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบครอบครัว

ความหมายของครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมที่สำคัญที่สุด เป็นหน่วยของสังคมที่มีความสัมพันธ์และความร่วมมืออย่างใกล้ชิด เป็นสถาบันที่มีความคงทนที่สุด และยังไม่เคยปรากฏว่าสังคมมนุษย์ใดไม่มีสถาบันครอบครัวปรากฏอยู่ เพราะมนุษย์ทุกคนจะต้องอยู่ในสถาบันนี้ เนื่องจากเป็นสังคมกลุ่มแรกที่เราจะต้องเผชิญตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตในครอบครัว (สุพัตรา สุภาพ, 2536 : 35)

ประเภทของครอบครัว

แบ่งโดยการใช้เกณฑ์ของ Murdock ดังนี้ (อ้างถึงใน สุพัตรา สุภาพ, 2536 : 40)

1. ครอบครัวเดี่ยว เป็นครอบครัวที่ประกอบไปด้วยสามี ภรรยา และลูก (อาจจะเป็นบุตรบุญธรรมก็ได้) เป็นครอบครัวที่มีความเป็นอิสระ แต่ห่างเหินจากญาติพี่น้อง

2. ครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยว ตั้งแต่หนึ่งครอบครัวขึ้นไป และญาติพี่น้อง เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา เป็นต้น อาจจะอยู่ได้หลังคาเดียวกัน หรือ เขตบ้านเดียวกัน โดยอาจจะปลูกบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน พบภาพของความรัก ความอบอุ่น แต่ขาดความเป็นอิสระ เพราะสมาชิกอาวุโสสูงสุดจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว

บรรยากาศของครอบครัว

ครอบครัวจะทำหน้าที่ได้ดีเพียงไร ขึ้นอยู่กับบรรยากาศของการเลี้ยงดูบุตรที่แต่ละครอบครัวสร้างขึ้น ทักษะคติของบิดามารดาในเรื่องชีวิตครอบครัว ความประพฤติหรือการปฏิบัติของบิดามารดาต่อบุตร เหล่านี้รวมกันออกมาเป็นบรรยากาศของครอบครัว ประสบการณ์ของแต่ละคนที่มาจากครอบครัวแบบต่าง ๆ ย่อมแตกต่างกัน ซึ่งแบ่งบรรยากาศการเลี้ยงดูที่บุคคลได้รับจากครอบครัวได้ดังนี้ (สมาคมคนเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2524: 113-115)

1. แบบอิตาเลียน (Authoritarian)

บิดาเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ควบคุมธุรกิจเงินทุนของครอบครัว มีอำนาจเด็ดขาดในการตั้งเป้าหมายของครอบครัว รวมทั้งตั้งกฎเกณฑ์ให้สมาชิกในครอบครัวทุกคนปฏิบัติตาม เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายเหล่านั้น มีสิทธิที่จะจัดการกับสมาชิกในครอบครัวตามที่ตนต้องการ มารดารับผิดชอบงานบ้านทุกชนิด ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูลูก และคอยตอบสนองความต้องการของสามี การตัดสินใจใด ๆ ของครอบครัวเป็นหน้าที่ของบิดา หรือของทั้งบิดามารดาเท่านั้น ลูกไม่มีส่วนออกเสียงด้วย ความต้องการของลูกไม่ได้รับการพิจารณาและตอบสนอง บิดามารดาไม่แสดงความรักต่อลูก ความเอาใจใส่ต่อกันมีน้อย ทุกคนปฏิบัติตามภารกิจของครอบครัวตามหน้าที่ แทนที่จะทำด้วยความรักและความเห็นใจ ลูกไม่ได้รับอนุญาตให้ออกไปไกลบ้านจนกว่าจะพ้นวัยรุ่น กิจกรรมระหว่างเด็กหญิงและเด็กชายแยกกัน บิดามารดาและลูกอาจมีกิจกรรมร่วมกันบ้าง

ผลของการเลี้ยงดูในครอบครัวที่มีบรรยากาศแบบอิตาเลียน คือเด็กมักจะขาดความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับบิดามารดา ขาดความรู้สึกรักอบอุ่น มั่นคงปลอดภัย และการที่ปฏิบัติตามคำสั่งบิดามารดาเป็นประจำ ทำให้ขาดความคิดริเริ่ม และความเชื่อมั่นในตัวเอง อาจขี้อาย และในบางเรื่องก็ไม่สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ เพราะไม่เคยฝึกการตัดสินใจด้วยตนเอง แต่ก็มี

ส่วนดีอยู่บ้างคือสามารถสำรวมตนได้ดี ไม่ฝ่าฝืนระเบียบกฎเกณฑ์ อ่อนน้อม เคารพ และเชื่อฟังผู้ใหญ่

ดังนั้น สรุปได้ว่าลักษณะของครอบครัวแบบอัตตาธิปไตยมีลักษณะดังนี้ (กรมการฝึกหัดครู, 2509: 21-23)

1. สามีหาเลี้ยงครอบครัว ควบคุมธุรกิจและเงินทุนของครอบครัว มีอำนาจเด็ดขาดในการตั้งจุดมุ่งหมาย กฎเกณฑ์ และคอยดูให้ทุกคนปฏิบัติตาม หรือดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายเหล่านั้น มีสิทธิที่จะจัดการกับสมาชิกในครอบครัวตามที่ตนปรารถนา

2. ภรรยารับผิดชอบงานบ้านทุกชนิด ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูลูก และสนองความต้องการของสามีทุกโอกาส

3. สามีภรรยาผูกพันกันโดยจารีตประเพณี และความเห็นของชุมชน สามีเป็นผู้นำภรรยาเป็นผู้ตาม หน้าที่ของสามีและภรรยาวางเขตไว้ตายตัวกำกวมกันไม่ได้ สามีอาจละเมิดเงื่อนไขของชีวิตสมรสได้โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกของภรรยา เช่นมีภรรยาน้อย ออกสังคมคนเดียว เป็นต้น

4. การตัดสินใจใด ๆ ของครอบครัวเป็นหน้าที่ของสามีและของพ่อแม่เท่านั้น ลูกไม่มีสิทธิออกเสียงด้วย

5. ลูกได้รับการอบรมให้เป็นคนที่มีระเบียบ สำรวม และประณีตอยู่เสมอ อ่อนน้อม เคารพ และเชื่อฟังผู้ใหญ่ทุกเวลา รับใช้ และทำงานตามที่พ่อแม่มอบหมาย

6. ลูกมักขาดความสัมพันธ์อันอบอุ่นกับพ่อแม่ ความต้องการของลูกไม่ได้รับการพิจารณาและตอบสนอง พ่อแม่ไม่แสดงความรักต่อลูกในลักษณะที่จะช่วยให้ลูกเกิดความอบอุ่นใจ

7. ความอบอุ่นของสมาชิกในครอบครัวมักจะถูกทำลาย เนื่องจากขาดความเอาใจใส่ต่อกัน ทุกคนปฏิบัติภารกิจของครอบครัวตามหน้าที่ แทนที่จะทำด้วยความรักและความเห็นใจ

8. การสังคัมและสันทนากการของสามีและภรรยาแยกกัน สามีเป็นฝ่ายออกไปสังคัมนอกบ้าน ภรรยาสังคัมกันระหว่างภรรยาของเพื่อนภายในบ้าน ผู้หญิงไม่ได้รับอนุญาตให้ไปไหนคนเดียว

9. ลูกไม่ได้รับอนุญาตให้ออกไปไกลจากบ้านจนกว่าจะโตพ้นวัยรุ่น สันทนากการระหว่างเด็กหญิงและเด็กชายแยกกัน พ่อแม่และลูกขาดสันทนากการร่วมกัน อาจจะมีกิจกรรมบ้างเป็นบางครั้ง

10. การขัดแย้งกันในครอบครัวมีน้อย เพราะภรรยาเป็นฝ่ายที่ต้องตามสามี แต่ถ้าหากว่ามีขึ้นก็อาจจะถึงขนาดหนัก ถึงขึ้นเจ็บตัวและเจ็บใจได้ และต่างฝ่ายต่างไม่รู้จักปลดปล่อยอารมณ์ในเชิงสร้างสรรค์ จึงมักจะก้าวร้าวรุกรานกัน

2. แบบตามใจท่าน (Laissez-Faire)

บิดามารดาต่างก็ไปคนละทางตามความชอบของตน ไม่สนใจในกันและกันและในลูกเท่าที่ควร บิดามารดาในลักษณะนี้เชื่อว่า "เด็กจะดีดีเอง จะชั่วชั่วเอง" ทัศนคติเช่นนี้ทำให้เกิดความคิดว่าตนไม่ต้องรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนลูกให้ประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติ เวลาที่เกิดปัญหาเฉพาะหน้าขึ้นในขณะที่ลูกยังตัดสินใจไม่เป็น ก็ไม่สอนให้ลูกรู้ว่าอะไรผิดชอบชั่วดี อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ อย่างไร เพราะเหตุใด ถ้าเด็กโตขึ้นก็จะเสียคน ก็ถือว่าเป็นกรรมของเด็กเอง และต้องการความเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่นที่ตนโชคร้ายเช่นนั้น บิดามารดาอาจจะใช้อำนาจรุนแรงกับลูก โดยเฉพาะครอบครัวหาเช้ากินค่ำ มักลงโทษลูกรุนแรงและปราศจากเหตุผล เพราะมองไม่เห็นความผิดของตน จึงไม่โทษที่ลูกนำความลำบากมาให้

เด็กที่เติบโตขึ้นมาในบรรยากาศเช่นนี้ จะรู้สึกขาดความรัก ความอบอุ่นจากบิดามารดา มองไม่เห็นความผิดของตน มักจะมองโลกในแง่ร้าย ไม่ไว้วางใจผู้อื่น ไม่เชื่อว่ามีคุณธรรม ไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ หรือรับการฝึกฝนให้มีคุณธรรมความดีต่าง ๆ ขาดความขยันขันแข็ง ระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ การชวนชวยในการศึกษาเล่าเรียน ความเสียสละ ฯลฯ ถ้าเป็นเด็กในครอบครัวชั้นสูง บรรยากาศเช่นนี้จะทำให้เด็กเอาแต่ใจตัวเอง

3. แบบเสรีประชาธิปไตย (Democratic)

บิดามารดาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รับผิดชอบร่วมกันในการอบรมเลี้ยงดูลูกและในภารกิจอื่น ๆ ของครอบครัว การตัดสินใจใด ๆ ในครอบครัวเกิดขึ้นจากการตกลงเห็นชอบของสมาชิกทุกคน โดยถือความสุขของส่วนรวมเป็นใหญ่ ลูกมีโอกาสใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ และรับผิดชอบในกิจการต่าง ๆ ของครอบครัว มีโอกาสหัดคิด ริเริ่ม และตัดสินใจในเรื่องจากเล็กไปหาใหญ่ บิดามารดาสนองความต้องการพื้นฐานของลูก ให้ความรัก ความเอาใจใส่ และจัดสิ่งแวดล้อมทางกายเพื่อให้บุตรเจริญเติบโตเต็มที่ ลูกได้รับอนุญาต และได้รับโอกาสที่จะสมาคมคบหากับเพื่อนในสายตาของบิดามารดา เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นทุกคนมีส่วนได้ออกเสียงและแสดงความคิดเห็น ซึ่งถ้าเกิดขัดแย้งกันขึ้นก็เป็นโอกาสให้แต่ละคนได้ฝึกการใช้เหตุผลโต้แย้ง เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูในบรรยากาศเช่นนี้ จะเติบโตเป็นบุคคลที่เหมาะสมกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

สรุปได้ว่าลักษณะของครอบครัวแบบเสรีประชาธิปไตย มีลักษณะดังนี้ (กรมการฝึกหัดครู, 2509: 21-23)

1. สามีรับผิดชอบในการดูแลให้สมาชิกทุกคนได้รับความสุข มีส่วนร่วมในการอบรมเลี้ยงดูลูก และช่วยงานบ้านตามโอกาส ส่งเสริมให้สมาชิกมีความรู้และความสามารถเพิ่มขึ้น ยังคงต้องสนองความต้องการของครอบครัวทางด้านรายได้และวัตถุ

2. ภรรยามีส่วนรับผิดชอบในด้านการหารายได้ให้แก่ครอบครัว ในขณะที่เดียวกันยังคงต้องรับผิดชอบงานบ้าน และการอบรมเลี้ยงดูลูก และเพื่อให้เป็นที่ปรึกษาของสามีและลูก ๆ ได้ ภรรยายังต้องหาโอกาสศึกษาหาความรู้ให้ทันกับเหตุการณ์ของโลกอยู่เสมอ

3. รากฐานของความสุขของสามี ภรรยา คือต่างคนต่างมีความสนิทสนมเข้าใจถึงความต้องการและความรู้สึกนึกคิดของกันและกันเป็นอย่างดี มีความรัก ความผูกพัน และความสนใจที่ตรงกัน มีความเสมอภาคกัน และมีสิทธิ และหน้าที่ที่อาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขและแลกเปลี่ยนกันได้ เช่น งานในบ้าน และการหารายได้ เป็นต้น

4. การตัดสินใจใด ๆ ในครอบครัวเกิดขึ้นจากการตกลงเห็นชอบของสมาชิกทุกคนโดยถือความสุขของส่วนรวมเป็นใหญ่

5. ลูก ๆ มีโอกาสใช้ความสามารถอย่างเต็มที่และได้รับการอบรมเลี้ยงดูให้เป็นคนที่ไว้วางใจและช่วยตนเองได้ ร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมของครอบครัวทุกชนิด มีความทะเยอทะยาน ความคิดริเริ่ม และมีอิสระที่จะจัดการกับตนเอง และสถานการณ์ต่าง ๆ ได้
  6. พ่อแม่พยายามสนองความต้องการพื้นฐานของเด็ก และจัดสิ่งแวดล้อมให้มีบรรยากาศที่ลูกเจริญเติบโตได้อย่างเต็มที่ พ่อแม่กับลูกแสดงความรักต่อกันและมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ต่างก็อบอุ่นด้วยความรัก
  7. การแสดงความรักต่อกันช่วยให้สมาชิกทุกคนอบอุ่น และสดชื่น และเป็นกำลังใจที่จะช่วยกันทำงานเพื่อครอบครัว
  8. สมาชิกรรยาออกจากบ้านไปที่ใดด้วยกัน มีการสังคมกว้างขวางขึ้น และรู้จักคนมากขึ้น ผู้หญิงอาจไปคนเดียวหรือไปธุระกับเพื่อนชายได้ถ้าจำเป็น
  9. ลูก ๆ ได้รับอนุญาตให้ออกไปเล่นนอกบ้านได้มากขึ้น และเล่นนอกบ้านกับเพื่อนต่างเพศตั้งแต่ยังเด็ก
  10. ปัญหาที่ก่อให้เกิดการขัดแย้งในครอบครัวมีมากขึ้น จำเป็นต้องถกเถียงกัน ในขณะที่ยฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอาการไม่ดี อาจจะทำให้เกิดทะเลาะวิวาทกันได้ง่าย แต่ถ้าต่างคนต่างใช้เหตุผล ในการถกเถียงปัญหาจะช่วยให้ทั้งสองฝ่ายเห็นใจกัน และแก้ปัญหาได้ด้วยสันติวิธี ไม่ต้องถึงขั้นทะเลาะวิวาท
- สำหรับครอบครัวในอุดมคติของคนทั่วไป คือ ครอบครัวประชาธิปไตยแบบใหม่ โดยจะมีลักษณะครอบครัวที่มีความสัมพันธ์อันดีเพื่อน ซึ่งภายในครอบครัวจะมีความสุขกับการแสดงออกถึงความคิดเห็น และในขณะเดียวกันก็อยู่กันด้วยความรัก มีความเข้าใจกันและมีความสนใจเหมือน ๆ กัน ซึ่งลักษณะของครอบครัวประชาธิปไตยแบบใหม่ ยากที่จะเป็นไปได้ในสังคมปัจจุบัน จะเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นทุกปีของจำนวนเด็กมีปัญหา จากการศึกษาทุกกรณีพบว่าความสัมพันธ์อันดีของพ่อแม่มีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก ความแตกร้างของพ่อแม่ที่ปรากฏอยู่ สม่าเสมอ เป็นประสบการณ์หนึ่งที่ทำให้เด็กเสียใจมากที่สุด โดยปกติเด็กจะรักและ

ชื่นชมพ่อแม่ และจะลอกเลียนแบบอย่างจากพ่อหรือแม่ แต่ข้อขัดแย้งที่ปรากฏระหว่างพ่อแม่ที่เห็นเป็นประจำนั้น จะเป็นข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตัวเด็กด้วย ความต้องการด้านความรักและความมั่นคงปลอดภัยทางด้านอารมณ์ถูกทำลายไปนั้น จะทำให้เกิดความตึงเครียดกดดันทางอารมณ์ ที่อาจทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวต่อต้านสังคม รวมถึงการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากสังคมด้วย (Locke, 1951: 106-124)

จากบรรยากาศในครอบครัวทั้ง 3 รูปแบบ จะเห็นได้ว่า พ่อแม่มีบทบาทสำคัญในการสร้างบุคลิกภาพของลูก หญิงชายที่มีความมั่นใจในตนเอง มีอารมณ์มั่นคง รู้คิดอย่างสร้างสรรค์ มีวิสัยธรรมที่จะรักและมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างพึงพอใจ มีความคิดริเริ่มและมีความสามารถที่จะจัดการกับตนเองและกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เป็นผลของการเลี้ยงดูของพ่อแม่ซึ่งมีประสิทธิภาพสูง

ถึงแม้พ่อซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวจะต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน และใช้เวลาอยู่นอกบ้านมากกว่าแม่ ซึ่งในขณะนี้ส่วนใหญ่ก็ต้องออกนอกบ้านประกอบอาชีพเพื่อหาเงินช่วยเหลือครอบครัวด้วยเหมือนกัน ทั้งพ่อและแม่ต่างก็มีบทบาทที่จะช่วยพัฒนาบุคลิกภาพของลูก (โสภา ขปิลันท์, สมบัติ สุพัตชัย และประกายรัตน์ สุขุมลชาติ, 2534: 2-40)

ความจำเป็นของสมาชิกในครอบครัว

1. ความจำเป็นที่ต้องมีพ่อ

นักจิตวิทยาเด็กกล่าวว่าความจำเป็นที่จะต้องมีพ่อเนื่องจาก

1. เด็กหญิงชายจะต้องเห็นแบบอย่างของผู้ใหญ่ชาย เพื่อจะได้รู้ว่าบทบาทของสามีหรือพ่อนั้นเป็นอย่างไร มีความรับผิดชอบอย่างไรบ้าง

2. เด็กชายได้ทราบว่ามีเมื่อโตขึ้น เขาจะปฏิบัติตัวอย่างไร ลูกชายอยากเคารพนับถือและเลียนแบบพ่อเท่านั้น

3. เด็กหญิงจะได้รู้จักบทบาทของผู้ชาย และหัดปรับตัวให้เข้ากับบทบาทของผู้ชาย

4. พ่ออาจช่วยปลูกฝังลักษณะทั่วไปของชายให้แก่ลูกทั้งหญิงและชาย คือ ความเข้มแข็ง บึกบึน

5. พ่อที่สนิทสนมกับลูกชาย มีโอกาสที่จะพูดคุยกันอย่างผู้ชาย ลูกจะไม่กลัวพ่อ และไม่รู้สึกรับอาย เมื่อเกิดความสงสัยในเรื่องเพศหรือเรื่องอื่น ๆ ก็จะได้ปรึกษาหาหรือพ่อ แทนที่จะไปแสวงหาคำตอบจากผู้ที่ไม่ให้คำตอบถูกต้อง หรือทำให้เห็นเพศรสเป็นเรื่องขบขัน สกปรก หรือหยาบโลน

6. ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างลูกชายกับพ่อ จะช่วยให้ลูกได้เรียนรู้วิถีผูกมิตรไมตรีกับชายอื่นที่เขาจะต้องคบหาสมาคมด้วย

7. ความเข้มแข็ง เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้นำในเรื่องต่าง ๆ จะช่วยให้ลูกเกิดศรัทธา และอยากจะทำเลียนแบบเช่นนั้นบ้าง

2. ความจำเป็นที่ต้องมีแม่

แม่ที่ดีจะต้องทำตัวเป็นเพื่อนของลูก มีความรู้รอบตัวดี ปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ใจเย็น แก้ปัญหาได้อย่างสงบ มีอารมณ์ขัน อ่อนโยน และยิ้มแย้มแจ่มใส

1. คอยดูแลลูกให้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่วางไว้ กิน นอน เล่น เรียน พักผ่อนเป็นเวลา

2. จัดหาอาหารที่มีประโยชน์ให้กิน และช่วยปลูกฝังนิสัยการกินที่ดี

3. สอนให้รักษาความสะอาดส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ให้แต่งกายให้สะอาด
.. ประณีตอยู่เสมอ

4. คอยฝึกฝนกิจกรรมมารยาทที่ดีงาม ตามความนิยมของวัฒนธรรมไทย เช่นมารยาทในการกิน การแสดงความเคารพผู้ใหญ่

5. สอนศีลธรรม โดยทำตัวอย่างที่ดีให้เห็น
6. สอนให้ลูกรู้จักเก็บรักษาสมบัติข้าวของของตนเองและครอบครัว
7. ต้องการใกล้ชิดและเป็นเพื่อนกับแม่ เพื่อที่จะเลียนแบบแม่
8. จะได้เรียนรู้ว่าสิ่งใดมีค่าสำหรับผู้หญิงจากแม่ เช่นชีวิตสมรสที่ผาสุก บ้านที่น่าอยู่ ลูกที่น่ารัก คุณสมบัติของสตรีในการเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่ดี เรื่องเพศ การแต่งกาย กิริยามารยาท
9. ช่วยให้เห็นพัฒนาทางอารมณ์ ให้ความรู้ในเรื่องเพศตามวัยของลูกสาวที่จะรับได้ ให้เห็นว่าเป็นเรื่องปกติในชีวิต

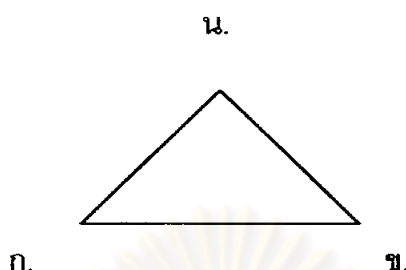
สำหรับแนวคิดเรื่องรูปแบบครอบครัว จะนำมาใช้เป็นกรอบอ้างอิงในส่วนของ การวิเคราะห์ภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์โดยรวม และในละครโทรทัศน์เรื่อง "ทอฝันกับมาวิน" เพื่อนำไปใช้ในการตั้งประเด็นคำถามเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กลุ่มตัวอย่าง 30 ท่าน

นอกจากบรรยายภาคการเลี้ยงดูในครอบครัวแล้ว ภาพของครอบครัวยังประกอบไปด้วย ปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหา ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาขึ้นในครอบครัวย่อมแสดงว่าเกิดความขัดแย้ง หรือไม่มีดุลยภาพในครอบครัวขึ้น แต่ละครครอบครัวก็ย่อมที่จะมีวิธีการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดดุลยภาพขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงได้นำทฤษฎีดุลยภาพของนิวคอมบ์ มาใช้ประกอบการวิเคราะห์เนื้อหา ภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์เรื่อง "ทอฝันกับมาวิน" ด้วย เพื่อนำไปใช้ในการตั้งประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กลุ่มตัวอย่าง 30 ท่าน

ทฤษฎีดุลยภาพของนิวคอมบ์ (Newcomb's Balance Theory)

แบบจำลองทฤษฎีดุลยภาพของนิวคอมบ์ ซึ่งประกอบด้วยบุคคลสองคน (ก. และ ข.) ถูกย้งให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันต่อสิ่ง น.แสดงไว้ดังต่อไปนี้ (โสภาส บุตรภาส, 2533: 31-33)

รูปภาพที่ 1 แบบจำลองทฤษฎีดุลยภาพของนิเวศอมมี

ทฤษฎีของนิเวศอมมี อธิบายกระบวนการใช้ความคิดของบุคคลทั้งสองฝ่าย ขณะที่ทำการสื่อสารกัน กล่าวคือแต่ละฝ่ายไม่ได้พิจารณาว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไรในแง่ของตัวเองเท่านั้น แต่จะพิจารณาสິงที่เกิดขึ้นในใจของบุคคลทั้งสองฝ่ายที่ติดต่อกัน ตามทฤษฎีประกอบด้วย 3 ฝ่าย คือ ก. กับ ข. เป็นคนที่ติดต่อกันและ น. เป็นสิ่งของหรือหัวข้อที่ทั้งสองฝ่ายกล่าวถึง ในแง่ของทฤษฎีดุลยภาพนั้น สมมติว่าบุคคลทั้งสองฝ่ายต้องการความคิดที่สอดคล้องกัน หรือความต้องการความรู้สึกที่สนับสนุนและไปด้วยกันได้ ความคิดที่สอดคล้องกันเรียกว่าดุลยภาพ แต่ถ้าความคิดขัดแย้งกันเรียกว่าไม่มีดุลยภาพ

สมมติว่า ก. กับ ข. กำลังพูดถึงเรื่องการเมือง (น.) ก. จะมีทัศนคติต่อการเมืองเป็นอย่างไร จะต้องระมัดระวังว่า ข. มีความคิดเห็นต่อการเมืองอย่างไร ทำนองเดียวกัน ข. จะมีทัศนคติต่อการเมืองเป็นอย่างไรก็ต้องพิจารณาทัศนคติของ ก. ที่มีต่อการเมืองนั้นด้วย ทัศนคติและปฏิกิริยาที่มีต่อการเมืองของบุคคลทั้งสองจะเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กัน ทั้งสองฝ่ายจะพิจารณาทัศนคติของตัวเองที่มีต่อการเมืองพร้อม ๆ กับพิจารณาทัศนคติตัวเองที่มีต่ออีกฝ่ายหนึ่ง และทัศนคติของอีกฝ่ายหนึ่งที่มีต่อตัวเองด้วย เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างก็ระมัดระวังความคิดของอีกฝ่ายหนึ่ง แนวโน้มที่แนวความคิดของทั้งสองฝ่ายเป็นอย่างเดียวกันก่อให้เกิดผลดีสองประการคือ

ประการแรก หากแนวความคิดของทั้งสองฝ่ายที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเหมือนกัน ก็จะทำให้เป็นการง่ายที่จะคาดคะเนพฤติกรรมที่มีต่อสิ่งนั้น ถ้าทัศนคติยิ่งคล้ายกันมากขึ้น การขัดแย้งที่เกิดจากสิ่งนั้นจะยิ่งน้อยลง นั่นคือโอกาสที่จะเกิดการผิดพลาดในการแปลความหมายของข่าวสารที่สื่อความกันจะมีน้อยลง

ประการที่สอง ความคิดที่สอดคล้องกันจะทำให้แต่ละฝ่ายมีโอกาสจะตัดสินใจแทนอีกฝ่ายหนึ่งได้ เพราะทั้งสองฝ่ายคิดเหมือนกัน คนหนึ่งมีแนวความคิดต่อสิ่งใดเป็นอย่างไร อีกฝ่ายหนึ่งก็จะมีแนวความคิดต่อสิ่งนั้นเป็นอย่างเดียวกัน ทั้งสองฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงกันได้โดยไม่ต้องขอคำยืนยันจากอีกฝ่ายหนึ่ง

มีสิ่งที่น่าสนใจก็คือความคิดเห็นที่สอดคล้องกันนี้ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาในการสื่อสารระหว่างบุคคล ถ้าทั้งสองฝ่ายที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความคิดเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเหมือนกันแล้ว ความคล้ายกันของบุคคลทั้งสองจะมีมากขึ้น กล่าวคือโอกาสที่จะมีความคิดสอดคล้องกันในเรื่องอื่นมีมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็ไม่ได้หมายความว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลจะนำไปสู่ดุลยภาพ คือมีแนวความคิดต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งสอดคล้องกันเสมอไป ความสอดคล้องของบุคคลทั้งสองจะเกิดขึ้นจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งก่อนแล้วนำไปสู่สิ่งต่าง ๆ แต่ก็ควรระวังว่า ความสอดคล้องอาจน้อยลงได้ ถ้าบุคคลทั้งสองไม่มีความเข้าใจกัน

ปัจจัยที่ทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลไม่มีดุลยภาพเกิดขึ้น 3 ประการ คือ

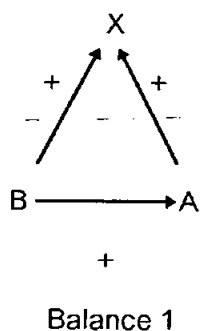
ประการแรก เกิดจากการถูกบังคับ ถ้าคนสองคนถูกบังคับให้ทำการสื่อสารกันจะมีผลทำให้ความสัมพันธ์ถูกกระทบกระเทือน เช่นการที่ผู้ปฏิบัติงานอยู่ในหน่วยงานเดียวกันจำเป็นต้องทำงานร่วมกัน ทั้ง ๆ ที่ทั้งสองมีแนวความคิดแตกต่างกัน โอกาสที่บุคคลทั้งสองจะมีความสอดคล้องหรือไปด้วยกันได้จะลดน้อยลง แม้ว่าภาวะจะบังคับให้พูดกัน ทำงานด้วยกัน แต่ทั้งสองไม่ชอบกันเสียแล้ว การตกลงกันในเรื่องงานจึงเป็นไปได้ ในบางกรณีแม้ความคิดเห็นของคนทั้งสองจะไม่สอดคล้องกัน แต่ก็คบหาสมาคมกันได้ เพราะความไม่สอดคล้องนั้นเกิดจากเรื่องไม่สำคัญ แต่ถ้าเป็นเรื่องที่กระทบต่อความรู้สึก เช่นความคิดเห็นทางการเมือง หรือศาสนา ก็อาจทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลทั้งสองกระทบกระเทือนก็ได้

ประการที่สอง ได้แก่บทบาทของบุคคล แม้คนสองคนจะมีความเห็นตรงกันในบางเรื่อง แต่เพราะอยู่ในบทบาทต่างกันก็จะทำให้ความเห็นไม่สอดคล้องกันได้ เช่นครูกับนักเรียน แม้ครูจะเป็นคนสุบขุนทรีย์ และมีความเห็นว่าการสุบขุนทรีย์ไม่ใช่เรื่องร้ายแรงจนเกินไป แต่ครูก็ยอมไม่ได้ที่เห็นนักเรียนสุบขุนทรีย์ พ่อแม่อาจเห็นว่าความประพฤติบางอย่างไม่เสีย หากแต่ก็ไม่ยอมให้บุตรของตนประพฤติเช่นนั้น เป็นต้น

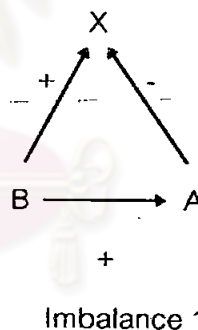
ประการที่สาม ได้แก่ความกลัวว่าจะถูกลงโทษ เรื่องบางเรื่องโดยสาระสำคัญในตัวเองแล้วไม่ใช่สิ่งร้ายแรง แต่ก็กลัวว่าถ้าบุคคลอื่นรู้ ตนอาจถูกลงโทษหรือเกิดผลเสียหาย เช่นพ่อแม่สั่งสอนลูกให้พูดความจริง และลูกก็ยอมรับ แต่เมื่อลูกทำผิดก็จะไม่ยอมรับหรือพูดความจริง เพราะกลัวว่าถ้าพ่อแม่รู้ว่าตนทำผิดจะถูกลงโทษ จึงทำให้ลูกต้องพูดเท็จ และปิดบังพ่อแม่

สรุป สภาพการสื่อสารที่เป็นแบบง่ายที่สุด ซึ่งนิเวศมมีให้ชื่อว่าสภาพ "A to B re X" A คือ ผู้ส่งสาร (Source) B คือ ผู้รับสาร X คือ จุดมุ่งหมาย หรือความคิดเห็นบางอย่าง หรือข้อความที่จะพูดกันในเรื่องหนึ่งเรื่องใด อาจเขียนเป็น Model ได้ดังนี้ (วิษณุ สุวรรณเพิ่ม, 2526: 54-56)

รูปภาพที่ 2 แบบจำลองทฤษฎีดุลยภาพ
ของนิเวศมมี แบบ Balance แบบที่ 1

รูปภาพที่ 3 แบบจำลองทฤษฎีดุลยภาพ
ของนิเวศมมี แบบ Imbalance แบบที่ 1

รูปภาพที่ (2) แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์

ระหว่างการสื่อสารอย่างง่าย

B ชอบ A , B ชอบ X และ A

ชอบ X ด้วย สภาพการสื่อสาร

ลักษณะนี้เรียกว่าเป็นสภาพ Balance

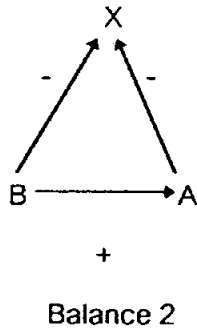
รูปภาพที่ (3) จะเห็นว่าหาก B ชอบ A , B

ชอบ X แต่ A ไม่ชอบ X

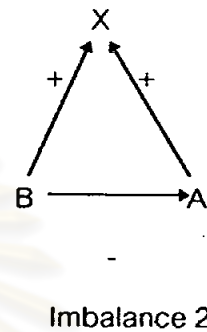
ลักษณะการสื่อสารนี้เรียก

ว่า Imbalance

รูปภาพที่ 4 แบบจำลองทฤษฎีดุลยภาพ
ของนิเวศน์ แบบ Balance แบบที่ 2

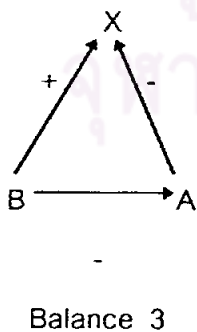
รูปภาพที่ 5 แบบจำลองทฤษฎีดุลยภาพ
ของนิเวศน์ แบบ Imbalance แบบที่ 2

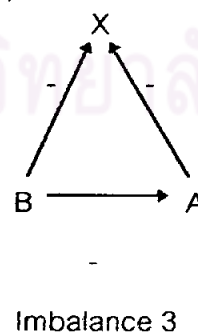
รูปภาพที่ (4) สภาพของ A และ B ไม่ชอบ X
แต่ B ชอบ A สภาพการสื่อสารนี้
เรียกว่า Balance

รูปภาพที่ (5) สภาพของ A และ B ชอบ X
แต่ B ไม่ชอบ A สภาพการ
สื่อสารนี้เรียกว่า
Imbalance และจะทำการ
โน้มน้ำหนักใจมากที่สุด

รูปภาพที่ 6 แบบจำลองทฤษฎีดุลยภาพ
ของนิเวศน์ แบบ Balance แบบที่ 3

รูปภาพที่ 7 แบบจำลองทฤษฎีดุลยภาพ
ของนิเวศน์ แบบ Imbalance แบบที่ 3

รูปภาพที่ (6) B ไม่ชอบ A แต่ B ชอบ X และ
A ไม่ชอบ X สภาพการสื่อสาร
ลักษณะนี้เรียกว่า Balance

รูปภาพที่ (7) B ไม่ชอบ A และไม่ชอบ X
ในขณะที่ A ก็ไม่ชอบ X
อยู่แล้ว ลักษณะเช่นนี้เรียก
ว่าอยู่ในสภาพ Imbalance

ซึ่งทฤษฎีดุลยภาพของนิวคอมม์นี้ จะนำมาใช้ในเป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิเคราะห์ถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในครอบครัวมาวิน และครอบครัวแบงก์ ในละครโทรทัศน์เรื่อง "ทอฝันกับมาวิน" เพื่อนำไปใช้ในการตั้งประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กลุ่มตัวอย่าง 30 ท่าน

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3 เรื่องการเปรียบเทียบความหมายภาพของครอบครัวจากการเข้ารหัส (encoding) ของผู้ส่งสาร และการถอดรหัส (decoding) ของผู้รับสาร จึงได้นำแนวคิดเรื่องกระบวนการเข้ารหัสและกระบวนการถอดรหัส มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์

แนวคิดเรื่องกระบวนการเข้ารหัสและกระบวนการถอดรหัส

—ละครโทรทัศน์ที่น่าเสนอภาพของครอบครัวนั้น ถือได้ว่าเป็น "สาร" ที่ผู้ผลิตต้องการเข้ารหัส (encoding) เมื่อผู้รับสารได้รับชมแล้วจะสามารถถอดรหัส (decoding) ได้ตรงตามที่ต้องการสื่อความหมายทั้งหมดหรือไม่ นั่น ก็ย่อมขึ้นอยู่กับกระบวนการเลือกสรร (selective processes) ของผู้รับสารแต่ละคนด้วย

ละครโทรทัศน์จัดเป็นการสื่อสารประเภทหนึ่งซึ่ง เบอริโล (Berto) ได้กำหนดแบบจำลองการสื่อสารไว้ว่าประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 6 ประกอบ ได้แก่ ผู้ส่งสาร ผู้เข้ารหัส สาร ช่องทางการสื่อสาร ผู้ถอดรหัส และผู้รับสาร (David K. Berto, 1960: 30-32) เป็นโครงสร้างที่ใกล้เคียงกับ แบบจำลองของลาสเวลล์ (Lasswell) เพียงแต่เพิ่มส่วนของการเข้าและการถอดรหัสเข้ามา ซึ่ง เบอริโล (Berto) อธิบายว่า การเข้ารหัสเป็นส่วนช่วยแปลงความคิด และวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร เป็นสัญญาณช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจดีขึ้น ในขณะที่ส่วนถอดรหัสจะช่วยแปลงสัญญาณจากสารที่ส่งโดยผู้ส่งสารให้เป็นที่เข้าใจของผู้รับสาร

กระบวนการ "เข้ารหัส" (ซึ่งเกิดขึ้นที่ปลายข้างผู้ส่งของแบบจำลอง) และกระบวนการ "ถอดรหัส" (ซึ่งเกิดขึ้นที่ปลายข้างรับ) การเข้ารหัสหมายความว่าสารได้ถูกแปลเป็นภาษาหรือรหัสอื่นที่เหมาะสมแก่วิธีการถ่ายทอด และเหมาะสมแก่ผู้รับสารที่มุ่งหมาย การถอดรหัส หมายถึง การแปลสารกลับอีกครั้งหนึ่งเพื่อสกัดเอาความหมาย ในการสนทนาระหว่างบุคคลสองคนการทำหน้าที่ในการเข้ารหัสกระทำโดยกลไกการพูด และสำหรับการสื่อสารเชิงอวัจนะ กล้ามเนื้อซึ่งสามารถแสดง อากัปกิริยาต่าง ๆ ได้ ฯลฯ ในกรณีเช่นนั้นประสาทสัมผัสของการได้ยินและการเห็น จะกระทำหน้าที่ในการถอดรหัส ในการสื่อสารมวลชนการเข้ารหัสอาจหมายถึงการเปลี่ยนรูปทางเทคนิค ซึ่งจำเป็นต่อการถ่ายทอดอาณัติสัญญาณและจำเป็นต่อการเลือกใช้คำ ภาพ และรูปแบบอย่างที่เป็นระบบให้สอดคล้องตามระเบียบวิธีที่กำหนดไว้แล้ว และเป็นไปตามความคาดคะเนเกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้รับสาร (สวิต ยมาภัย และระวีวรรณ ประกอบผล, 2537: 6-7)

กระบวนการถอดและเข้ารหัส ก็คือ กระบวนการควบคุมซึ่งต้องถอดหรือแปลงสัญญาณเป็นเนื้อหาข่าวสาร และจากเนื้อหาข่าวสารกลับมาเป็นสัญญาณ ในการเข้ารหัสแหล่งสารจะแปลหรือถอดรหัสข่าวสารจากคำอธิบาย แนวคิดนี้นำไปสู่ความสามารถในการอธิบายถึงระดับความยากในการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้าใจและจดจำอย่างแท้จริงต่อคำกล่าวหรือรับฟังเนื้อหาข่าวสารทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ในขณะที่เรากำลังรับฟังเรื่องราวที่ค่อนข้างสับสนจากใครคนหนึ่งอยู่ และเป็นเรื่องที่เราเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญสำหรับตัวเรา ทั้งนี้เพราะเราเลือกรับหรือเลือกสนใจถึงส่วนที่เราเห็นว่าสำคัญ หรือมีความหมายสำหรับเรา อันเป็นสิ่งเร้าที่สำคัญ (ธนวัต บุญลือ, 2539: 485)

การเข้ารหัสและถอดรหัสจะเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน กระบวนการหนึ่งเป็นการกระทำในทางกลับกันของอีกกระบวนการหนึ่ง วิธีทางที่สมองมนุษย์เปลี่ยนสัญญาณเป็นเนื้อหาข่าวสาร มีความคล้ายคลึงกันกับวิธีทางที่มนุษย์แปลงเนื้อหาข่าวสารกลับมาเป็นสัญญาณ ความรู้เรื่องกระบวนการหนึ่งคือความรู้ของอีกกระบวนการหนึ่ง ทฤษฎีนี้จะอธิบายถึงการรับรู้ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการจัดประเภทเนื้อหาของข่าวสาร จะมีผลต่อความสนใจและความรู้สึกของผู้รับสารในขณะรับ

ในการศึกษาเรื่อง "การรับรู้ภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์" นำแนวคิดเรื่องการเลือกสรรในการรับสาร และแนวคิดเรื่องรูปแบบครอบครัวมาเป็นกรอบอ้างอิง เพื่อใช้ประโยชน์ใน

การวิเคราะห์ถึงการรับรู้และการตีความภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์โดยรวม จากทัศนะของผู้รับสาร และนำแนวคิดเรื่องการนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ หรือการเลียนแบบทางจิตใจ มาเป็นกรอบอ้างอิง เพื่อใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ถึงการเชื่อมโยงภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์โดยรวม กับชีวิตจริง จากทัศนะของผู้รับสาร

สำหรับแนวคิดเรื่องรูปแบบครอบครัว ทฤษฎีดุลยภาพของนิวคอมม์ แนวคิดเรื่องการนำตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ หรือการเลียนแบบทางจิตใจ (Identification) และแนวคิดเรื่องกระบวนการเข้ารหัสและถอดรหัส นำมาใช้เป็นกรอบอ้างอิงในการวิเคราะห์ประเด็นการรับรู้ การตีความ และการเชื่อมโยงภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์เรื่อง "ทอฝันกับมาวิน" จากทัศนะของผู้รับสาร การวิเคราะห์ภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์เรื่องนี้ ตลอดจนเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ถึงการเข้ารหัส (encoding) ของผู้ส่งสาร และการถอดรหัส (decoding) ของผู้รับสาร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับละครโทรทัศน์

การศึกษาวิจัยเรื่อง "การรับรู้ภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์" เป็นการศึกษาเกี่ยวข้องกับละครโทรทัศน์ จากงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่าละครโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อผู้ชม ดังพบได้จากงานวิจัยดังนี้

ธีรนง เกิดสุคนธ์ (2525) ได้ทำการศึกษาเรื่องอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชน ศึกษาเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนรัฐบาล สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ ตามพฤติกรรมของตัวละครที่กระตุ้นให้ทำดี และเหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อนักเรียน แต่ส่วนใหญ่ักเรียนไม่เคยเลียนแบบจากตัวละคร

จากงานวิจัยของธีรนง เกิดสุคนธ์ พบว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง "การรับรู้ภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์" ในแง่การเชื่อมโยง คือการเชื่อมโยงจริยธรรมจากละครโทรทัศน์ไปยังนักเรียนมัธยม ทำให้นักเรียนมัธยมได้รับอิทธิพลด้านจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ แต่จะไม่มีผลมากจนถึงกับทำให้นักเรียนมัธยมเหล่านั้นเลียนแบบตัวละคร

เพาวิภา ภมรสติย (2528) ได้ทำการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างละครโทรทัศน์กับสังคมไทย โดยศึกษาตั้งแต่ปี 2498-2516 เป็นระยะเวลา 19 ปี พบว่าตลอดช่วงเวลา 19 ปี ละครโทรทัศน์มีความสัมพันธ์และมีบทบาทกับสังคมไทยทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

ในด้านการเมือง ละครโทรทัศน์เป็นเครื่องมือของผู้ปกครองประเทศ สร้างสังคมให้อยู่ในสภาพที่ดี ละครโทรทัศน์ถูกใช้เป็นตัวเชื่อมระหว่างประชาชนกับรัฐบาล หรือผู้ปกครองประเทศ เนื่องจากคุณสมบัติของละครโทรทัศน์ ประสิทธิภาพของโทรทัศน์ และความนิยมที่ประชาชนมีให้กับละคร รัฐบาลทุกสมัยจึงเห็นความสำคัญของละครโทรทัศน์ ว่าสามารถเป็นตัวแทนในการสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ ให้ประชาชนรับรู้ได้โดยที่ประชาชนไม่รู้ตัว โดยผ่านทางละครทางทุกสื่ ละครพิเศษต่าง ๆ และผ่านทางคณะผู้จัดทำละคร

ในด้านละครทางทุกสื่ รัฐบาลสามารถแสดงออกถึงวัตถุประสงค์ของรัฐบาลได้อย่างชัดเจน สำหรับละครโทรทัศน์ที่จัดเสนอโดยคณะละคร รัฐบาลเข้าไปยุ่งเกี่ยวในด้านเนื้อเรื่อง หลักเกณฑ์ และข้อบังคับในการพิจารณาบทละครออกอากาศ ให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลแต่ละสมัยโดยผ่านทางสถานี

ในด้านเศรษฐกิจและสังคม ผู้อุปถัมภ์รายการ และผู้ชมมีส่วนกำหนดรูปแบบ และเนื้อเรื่องของละครโทรทัศน์ ภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมมีส่วนกำหนดทิศทางในการจัดทำละครของคณะละคร และรสนิยมของคนดู แต่ไม่ว่าละครโทรทัศน์จะมีเนื้อหาและรูปแบบใด จะต้องไม่ขัดกับหลักเกณฑ์ และข้อบังคับของทางสถานี

ละครโทรทัศน์ในช่วง 19 ปี จึงเป็นละครโทรทัศน์ที่อยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ปกครองประเทศ แต่เป็นละครภายใต้การควบคุมที่ช่วยชี้แนะสังคมในด้านศีลธรรมจรรยา ความรักชาติ และความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เพื่อให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อยมากกว่าช่วยชี้แนะสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป็นละครโทรทัศน์ตามนโยบายของรัฐบาลที่ปิดกั้นความสามารถทางศิลปะ และความคิดสร้างสรรค์ของศิลปิน และเป็นละครโทรทัศน์ที่ไม่ได้สะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคมไทยได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากข้อบังคับของสถานี และรัฐบาล แต่ละครโทรทัศน์ก็มีบทบาทต่อสังคมในทางเศรษฐกิจ ช่วยให้มีอาชีพ ช่วยให้บริษัทห้างร้านได้โฆษณา

สินค้า และช่วยให้สถานีมีรายได้เพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อสารมวลชนให้แก่ประเทศชาติ ทั้งยังให้ความบันเทิง และสาระแก่ผู้ชมอีกด้วย

จากงานวิจัยของเพาวิภา ภมรสติถย์ ซึ่งเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างละครโทรทัศน์กับสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2498-2516 เป็นระยะเวลา 19 ปี พบว่าละครโทรทัศน์มีความสัมพันธ์ และมีบทบาทกับสังคมไทยทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จะได้นำไปใช้ในการอภิปรายร่วมกับผลการวิจัยจากการรับรู้ภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์

นอกจากงานวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของละครโทรทัศน์ที่มีต่อผู้ชม และสังคมไทยแล้ว ยังพบว่าละครโทรทัศน์สามารถที่จะถ่ายทอดความเชื่อ และค่านิยมในสังคมไทยได้ด้วย ดังพบได้จากงานวิจัย ดังนี้

อภิญา ศรีรัตนสมบูรณ์ (2534) ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ละครโทรทัศน์ชุด "คู่กรรม" ในการถ่ายทอดความเชื่อและค่านิยมในสังคมไทย พบว่าละครโทรทัศน์ชุดนี้ได้ถ่ายทอดแนวคิดที่สะท้อนความเชื่อและค่านิยมในสังคมไทย 6 แนวคิด คือ แนวคิดในเรื่องความรัก แนวคิดในเรื่องความรับผิดชอบต่อครอบครัว แนวคิดในเรื่องบทบาททางสังคมตามลักษณะทางเพศ แนวคิดในเรื่องการดำรงชีวิต แนวคิดในเรื่องความไม่เท่าเทียมกัน และแนวคิดที่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ โดยแนวคิดเหล่านี้ได้ถ่ายทอดผ่านทางคำพูด และการกระทำของตัวละครเป็นส่วนใหญ่

จากงานวิจัยของอภิญา ศรีรัตนสมบูรณ์ พบแนวคิดที่เกี่ยวกับภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์เรื่อง "คู่กรรม" คือแนวคิดในเรื่องความรับผิดชอบต่อครอบครัว และแนวคิดในเรื่องบทบาททางสังคมตามลักษณะทางเพศ ดังนั้นผู้วิจัยก็ได้นำมาใช้ เพื่อแบ่งเกณฑ์ในการศึกษาถึงภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์โดยรวม

สำหรับงานวิจัยที่นำเสนอเกี่ยวกับอาชีพของสตรีที่ในละครโทรทัศน์ ก็เป็นงานวิจัยหนึ่งที่บ่งบอกถึงภาพสะท้อนที่ปรากฏในละครโทรทัศน์และมีการเปรียบเทียบกับโลกแห่งความเป็นจริง ดังนี้

จรินทร์ เลิศจิระประเสริฐ (2535) ศึกษาเรื่องอาชีพของสตรีในละครโทรทัศน์ ซึ่งการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงประเภทของอาชีพสตรีในละครโทรทัศน์ ลักษณะการนำเสนออาชีพของสตรีในละครโทรทัศน์ และเพื่อทราบถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการกำหนดประเภทอาชีพ และลักษณะการนำเสนออาชีพของสตรีในละครโทรทัศน์

ผลการศึกษารูปได้ว่า อาชีพของตัวละครหญิงในละครโทรทัศน์ ส่วนใหญ่เป็นอาชีพบริการ ซึ่งได้แก่ อาชีพแม่บ้าน คนรับใช้ เลขานุการ นักประชาสัมพันธ์โรงแรม แม้จะมีตัวละครหญิงประกอบอาชีพระดับบริหารในตำแหน่งผู้จัดการโรงแรม แต่ก็ยังเป็นตัวละครหญิงบทบาทสมทบที่ไม่มีความสำคัญกับโครงเรื่อง นอกจากนี้ยังถูกนำเสนอในลักษณะที่ไม่น่าปรารถนา คือเป็นหญิงเจ้าอารมณ์ จุกจิกจู้จี้ เมื่อเปรียบเทียบกับตัวละครชาย ไม่ว่าจะบทบาทหลักหรือบทบาทสมทบ ล้วนมีอาชีพที่มีเกียรติภูมิสูง ได้แก่ อาชีพแพทย์ เจ้าของเหมือง เจ้าของไร่ ข้าราชการระดับสูง ฯลฯ อาชีพของสตรีในละครโทรทัศน์ จึงมีประเภทอาชีพที่จำกัด (limited) และตายตัว (stereotyped)

ในด้านการนำเสนอ อาชีพของตัวละครหญิงถูกนำเสนอในลักษณะที่เป็นเพียงองค์ประกอบเล็ก ๆ น้อย ๆ ของตัวละคร สถานภาพการแต่งงานหรือเป็นโสดของตัวละครหญิงสำคัญกว่าการมีอาชีพ เพราะกิจกรรมของตัวละครทั้งหญิงและชาย คือกิจกรรมเรื่องความรักและการแต่งงาน ดังนั้นตัวละครหญิงที่ได้แต่งงาน จึงถือว่าเป็นตัวละครที่ประสบความสำเร็จในชีวิต ส่วนการนำเสนอสถานที่ทำงาน จากที่ปรากฏจะมีลักษณะเป็นตัวแทน (represented) มากกว่าเป็นฉากเหมือนจริง (presented)

ระบบธุรกิจเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในการกำหนดประเภทอาชีพ และลักษณะการนำเสนออาชีพของสตรีในละครโทรทัศน์ กล่าวคือ หัวหน้าฝ่ายรายการ/ผู้บริหารสถานีโทรทัศน์ นักจัดรายการละคร และผู้อุปถัมภ์รายการ ต่างทำงานบนพื้นฐานของเรตติ้ง พลังทางการตลาดเป็นตัวกำหนดแนวเรื่องของละคร ซึ่งปรากฏว่าละครแนวชีวิตรักเป็นที่นิยมของตลาด

จากงานวิจัยของจรินทร์ เลิศจิระประเสริฐ บอกถึงอาชีพของสตรีในละครโทรทัศน์ และบอกว่าสถานภาพการแต่งงานหรือเป็นโสดของตัวละครหญิงสำคัญกว่าการมีอาชีพ นั่นก็ย่อมบอกถึงการมีครอบครัวของตัวละครหญิง มีความสำคัญมากกว่าการมีอาชีพ ดังนั้นการรับรู้ภาพ

ของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์ อาศัยงานวิจัยถึงอาชีพของสตรีในละครโทรทัศน์ มาช่วยในการแบ่งเกณฑ์ในการศึกษาภาพของครอบครัวโดยรวม ในแง่ของบทบาทของสมาชิกในครอบครัว

เนื่องจากการศึกษาเรื่อง "การรับรู้ภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์" เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสารด้วย จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น พบว่ามีผู้ศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจที่ได้รับจากละครโทรทัศน์ ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสาร กับละครโทรทัศน์ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ดังนี้

ไสลทิพย์ จารุภูมิ (2535) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจที่ได้รับจากละครโทรทัศน์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้มุ่งศึกษา "ผู้รับสาร" ที่เป็นผู้หญิงในเขตกรุงเทพมหานครที่ติดตามดูละครโทรทัศน์หลังข่าวภาคค่ำ 20.00 น. เป็นเวลาอย่างต่ำ 5 ปีขึ้นไป จำนวน 30 คน พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความตั้งใจมากที่จะดูละครโทรทัศน์ มีการวิพากษ์วิจารณ์บทบาทการแสดงของตัวละคร หรือเนื้อเรื่องในขณะที่อยู่ และได้นำละครไปใช้ในอรรถประโยชน์ทางสังคม โดยนำไปเป็นประเด็นสนทนา และเป็นสื่อกลางในการเข้าร่วมกลุ่ม ความพึงพอใจหลักที่ได้รับจากละครโทรทัศน์คือความสนุกสนานเพลิดเพลินจากเนื้อเรื่อง ดารา จาก และเครื่องแต่งกาย การผ่อนคลาย หรือหลีกเลี่ยงจากความเครียดในปัญหาชีวิตประจำวัน การสำรวจความเป็นจริง และการได้รับคำแนะนำ นอกจากนี้ประสบการณ์ที่ได้รับจากละครโทรทัศน์ คือความเชื่อเรื่องพรหมจรรย์เป็นสิ่งสำคัญในชีวิตผู้หญิง และความเชื่อเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

จากงานวิจัยของไสลทิพย์ จารุภูมิ ได้นำมาใช้ในการแบ่งเกณฑ์ในด้านข้อคิดที่ได้รับจากภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์

ออสติน เอส บราวโบว (Austin S. Babrow, 1989: 155) ได้วิเคราะห์พฤติกรรมนักเรียนที่ติดตามดูละครโทรทัศน์โดยอิงทฤษฎีความคาดหวังทัศนคติ (Expectancy-Value Theory) เนื่องจากละครโทรทัศน์ (soap opera) เป็นรายการโทรทัศน์ที่ได้รับความนิยมสูงสุดในภาคกลางวัน และนักเรียนเป็นผู้ชมที่ติดตามชมมากที่สุด เหตุผลสำหรับการที่นักเรียนมีความสนใจในการชมละครโทรทัศน์ยังไม่ปรากฏเด่นชัด แต่อย่างไรก็ตาม การค้นคว้าในปัจจุบันได้ใช้ทฤษฎีความคาดหวังทัศนคติ ที่จะศึกษาการรับรู้ของนักเรียนที่ชมละครโทรทัศน์ ซึ่งทฤษฎีนี้มันเชื่อมโยงกับลักษณะจิตวิทยาสังคมของกลุ่มนักเรียน การศึกษาได้ชี้ให้เห็นถึงความปรารถนาในการเรียนรู้

และจินตนาการโรแมนติก จะมีบทบาทไม่ค่อนสำคัญเท่าไรหรือนักในด้านระดับการเปิดรับสาร (Exposure) ของนักเรียน ในขณะที่ความคาดหวังด้านความบันเทิง และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) จะเป็นสิ่งที่ได้รับความคาดหวังสูง อารมณ์ความรู้สึก (affective) และปัจจัยทางด้านการรับรู้ (cognitive) จะส่งผลต่อปฏิภยาของความคาดหวังนี้ อย่างไรก็ตาม การพิจารณาเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับตนเอง (self-concept) ยังคงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดระดับการเปิดรับ (exposure) ของนักเรียน

จากงานวิจัยของออสติน เอส บราวโบรว ซึ่งวิเคราะห์พฤติกรรมนักเรียนที่ติดตามละครโทรทัศน์โดยอิงทฤษฎีความคาดหวังทัศนคติ พบว่าการเปิดรับของนักเรียนจะขึ้นอยู่กับความคาดหวังด้านความบันเทิง และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม คือการได้นำไปพูดคุยกับเพื่อน ๆ มีผลต่อการรับรู้ของนักเรียนมาก เมื่อศึกษาเรื่องการรับรู้ภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์ ก็ได้้นำความคาดหวังและด้านความบันเทิง และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ไปใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งด้านข้อคิดที่ได้รับประโยชน์จากภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์

- Tamar Liebes และ Sonia Livingstone (1994) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการวางเงื่อนไขเกี่ยวกับโครงสร้างของครอบครัว และเงื่อนไขความโรแมนติกในละครโทรทัศน์ โดยการศึกษาแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการวิจัยโดยใช้แนวทางใหม่ ผู้วิจัยต้องการที่จะนำเสนอระเบียบวิธีวิจัยแนวใหม่เพื่อใช้ในการศึกษาละครโทรทัศน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภายในขอบเขตทางสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องผ่านทางบทสนทนาที่แตกต่างกันทางวัฒนธรรม ปฏิภยาระหว่างวัฒนธรรม อำนาจ เรื่องราว และเพศ ได้นำเสนอผ่านทางลักษณะความซับซ้อนของโครงสร้างครอบครัวของตัวละคร และพบได้จากการสังเกตจากบทสนทนา ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาละครโทรทัศน์ในประเทศอังกฤษและอเมริกา

ข้อดีของการศึกษาแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ถูกตรวจสอบโดยงานวิจัย 3 แบบ ที่ได้รับจากตัวสารและผู้รับสาร คือ

(1) การวิเคราะห์เชิงปริมาณเกี่ยวกับลำดับชั้นทางสังคม (ตรงกันข้ามกับความพึงพอใจ) และการใช้อำนาจ (ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหา)

(2) การวิเคราะห์ความหมายจากการถอดรหัสของผู้รับสาร (การรับรู้) และในบทสนทนา (การวิเคราะห์เนื้อหา)

(3) บริบท และโครงสร้างจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้รับสาร และตัวละคร

ผลการวิจัยพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมากมายเกี่ยวกับโครงสร้างครอบครัว และโครงสร้างความโรแมนติก ของละครโทรทัศน์ในอังกฤษ และอเมริกา ละครโทรทัศน์ในอเมริกา จะไม่พบขอบเขตที่เด่นชัดของครอบครัว และงานจะเป็นตัวการในการทำให้เกิดปัญหาในครอบครัวขึ้น ส่วนละครโทรทัศน์ในอังกฤษ จะพบขอบเขตที่เด่นชัดของครอบครัว แต่องค์ประกอบเกี่ยวกับครอบครัวจะเป็นไม่นำเสนอเกี่ยวกับอำนาจและการเปลี่ยนแปลงในครอบครัว

ละครโทรทัศน์ในอังกฤษ มักจะนำเสนอเกี่ยวกับความโรแมนติกของชนชั้นกลางหรือคนทำงาน นำเสนอลักษณะความเป็นแม่ ลักษณะความเป็นแม่จะถูกนำเสนอในลักษณะเป็นศูนย์กลางของการติดต่อกัน และเพื่อแสดงความเป็นพี่น้องในหมู่ผู้หญิง แต่สามีจะมีลักษณะอ่อนแอ หรือตายไป และครอบครัวจะนำเสนอลักษณะการไม่ให้อิสระแก่เพศหญิง และการไม่เปลี่ยนแปลงโดยทั่วไป

ละครโทรทัศน์ในอเมริกา มักจะนำเสนอเกี่ยวกับลักษณะของชนชั้นสูง และชนชั้นกลาง นำเสนอลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล และความโรแมนติก ซึ่งเป็นผลมาจากความเสียสละของของชุมชน และแม่ และนำเสนอเกี่ยวกับการปฏิเสธความจริงของชีวิต ตัวละครทุกตัวถูกกำหนดไว้ให้เปลี่ยนแปลงได้ ช่องว่างระหว่างวัยของแม่กับลูกสาวได้มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน (อาจจะหมายถึงความสัมพันธ์กับผู้ชายคนเดียวกัน) และไม่มีกรนำเสนอเรื่องราวของคนแก่และเด็ก

ช่องว่างระหว่างความแตกต่างของผู้หญิงในละครโทรทัศน์ของอังกฤษและอเมริกา เกิดจากสาเหตุคือความแตกต่างในเรื่องโครงสร้างการแพร่ภาพออกอากาศ ละครโทรทัศน์ในอเมริกามีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า ในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่เป็นแม่บ้าน ในขณะที่ละครโทรทัศน์ในอังกฤษจัดตั้งขึ้นเพื่อบริการสาธารณชน ละครโทรทัศน์ในอเมริกาจึงพยายามที่จะเสนอความบันเทิงซึ่งเน้นลักษณะความโรแมนติกและชีวิต

สาเหตุประการที่สอง มีความแตกต่างกันในด้านธรรมเนียมของวัฒนธรรมการแสดงความรู้สึก ละครโทรทัศน์ของอเมริกาจะมีการนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องประโลมโลก และนวนิยายที่โรแมนติก ส่วนละครโทรทัศน์ของอังกฤษจะมีการนำเสนอเกี่ยวกับความต่อเนื่องของธรรมเนียมปฏิบัติจริงในสังคม

สาเหตุประการสุดท้าย ละครโทรทัศน์จะสะท้อนความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของอังกฤษและอเมริกา ละครโทรทัศน์อังกฤษจะเสนอลักษณะเด่นในเรื่องของชนชั้นในสังคม ส่วนละครโทรทัศน์อเมริกาจะเสนอลักษณะของชนชั้นกลางในสังคม

จะได้มีการนำงานวิจัยนี้ ไปใช้ในการอภิปรายผลร่วมกับภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์ไทยว่ามีลักษณะเหมือน และแตกต่างภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์อังกฤษและอเมริกาอย่างไรบ้าง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับภาพของครอบครัว

เนื่องจากยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาถึง การรับรู้ภาพของครอบครัวผ่านละครโทรทัศน์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอยกงานวิจัยเรื่องภาพของครอบครัวในภาพยนตร์วิดีโอ และการวิเคราะห์ละครโทรทัศน์แบบ SITUATION COMEDY เรื่องคู่ซิ่นซุลมุนมากล่าว มากล่าว

จิราภรณ์ ขาแก้ว (2538) ได้ทำการศึกษาเรื่องภาพชีวิตครอบครัวในภาพยนตร์วิดีโอ เพื่อศึกษาโครงสร้างครอบครัวไทย บทบาท และความสัมพันธ์ของสมาชิกครอบครัวไทย และกลวิธีนำเสนอภาพชีวิตครอบครัวที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทย พบว่าโครงสร้างครอบครัวส่วนใหญ่ที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ตามรูปแบบของครอบครัวสมัยใหม่ แต่มีลักษณะพิเศษตามแบบครอบครัวในอดีต คือมีการปฏิสัมพันธ์หรือไปมาหาสู่ และช่วยเหลือกันในระหว่างญาติพี่น้อง มีการแสดงความเคารพเชื่อฟังญาติอาวุโสของครอบครัว และไม่สนับสนุนค่านิยมในเรื่องความสะดวกสบายภายในครอบครัว ซึ่งเป็นค่านิยมตามแบบครอบครัวสมัยใหม่

บทบาทและความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวนั้น พ่อหรือสามียังคงถูกกำหนดให้มีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวเป็นส่วนมาก ในขณะที่แม่หรือภรรยา มีบทบาทในการเป็นแม่บ้านและดูแลลูก ทำให้พ่อหรือสามีเป็นผู้มีสิทธิและอำนาจเหนือสมาชิกอื่นในครอบครัว ยกเว้น

ญาติอาวุโสสูงสุดของครอบครัว นอกจากนั้นแม่หรือภรรยาก็ยังต้องมีบทบาทในการเป็นผู้ประสานความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก ในกรณีที่ทั้งสองเกิดความบาดหมางกันขึ้น ลูกหลานยังคงจะเคารพเชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำแนะนำตักเตือนของญาติผู้ใหญ่ ซึ่งจะเข้ามาช่วยเหลือและให้คำแนะนำเมื่อมีปัญหาครอบครัวเกิดขึ้น ซึ่งล้วนแต่เป็นลักษณะตามครอบครัวในอดีตทั้งสิ้น ส่วนลักษณะของครอบครัวสมัยใหม่ที่สามี และภรรยาต่างก็มีบทบาทในการทำงานหาเลี้ยงครอบครัว มีสิทธิและอำนาจทัดเทียมกันนั้นมีปรากฏน้อยมาก

ชีวิตครอบครัวในภาพยนตร์ทุกเรื่องล้วนมีปัญหา ซึ่งปัญหาที่พบมากที่สุดคือความไม่ซื่อสัตย์ของสามี และไม่ว่าภาพยนตร์จะเปิดเรื่องด้วยความสุข หรือความทุกข์ก็ตาม ภาพยนตร์มักจบลงด้วยการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของสมาชิกในครอบครัว โดยยึดหลักให้อภัยกันตามวัฒนธรรมของสังคมไทยเป็นหลัก

งานวิจัยของจิราภรณ์ ขาแก้ว ผู้วิจัยได้นำมา เพื่อเป็นเกณฑ์ในการแบ่งภาพของครอบครัวในละครโทรทัศน์โดยรวม

กรณีการ - เวียงเพิ่ม (2539) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ละครโทรทัศน์แบบ SITUATION COMEDY เรื่อง "คู่ซิ่นซูลมุน" โดยมีวัตถุประสงค์คือเพื่อศึกษาประเด็นปัญหาชีวิตครอบครัว วิธีการแก้ไขปัญหา กลยุทธ์การนำเสนอ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นปัญหาชีวิตครอบครัว กับรูปแบบ Situation Comedy ของละครโทรทัศน์

ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นปัญหาชีวิตครอบครัวส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และบุคคลทั้งภายในและภายนอกครอบครัว โดยใช้เหตุการณ์ช่วยคลี่คลายปัญหาไปเอง หรือนำบุคคลอื่นเข้ามาช่วยแก้ปัญหา และการแก้ไขปัญหาก็ได้ด้วยตัวเอง

กลยุทธ์การนำเสนอ มีการกำหนดโครงเรื่องหลักเพียงประเด็นเดียว คือ ปัญหาชีวิตครอบครัวของคนรุ่นใหม่ในสังคมเมือง มีการนำเสนอเป็นละครจบในตอน โดยมีการจำกัดตัวละคร และฉากประจำ

ความสัมพันธ์ที่ปรากฏในเรื่อง เป็นการสร้างเนื้อเรื่องให้เกิดความตลกขบขัน จากสถานการณ์ ที่มักเป็นเรื่องใกล้ตัว สามารถเกิดขึ้นได้จริงในสังคม อันช่วยให้ผู้ชมรายการสามารถซึมซับเนื้อหาสาระและแง่คิดไปโดยไม่รู้ตัว พร้อมทั้งได้รับความบันเทิงควบคู่ไปด้วย

งานวิจัยของกรณีการ เวียงเพิ่ม ผู้วิจัยได้นำมาใช้ เพื่อเป็นเกณฑ์ในการแบ่งประเภทของครอบครัว เป็นครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย